

1. Vinohradská vodárenská věž (Korunní 725/66) Tajenka 14.

Věž byla postavena roku 1882 v novorenesančním slohu podle projektu architekta Antonína Turka. Byla součástí systému zásobování vodou tehdy samostatného města Královské Vinohrady, který se sestával z vodárny v Podolí, podzemních vodojemů, čerpací stanice a věžového vodojemu na Korunní třídě. Původní čerpadla poháněná parními stroji v přečerpávací stanici byla po roce 1914 nahrazena elektrickými.

V roce 1962 byla věž vyřazena z provozu a přestavěna na byty. V 90. letech se stala kulturní památkou a dnes je ve vlastnictví hlavního města Prahy. V areálu vodárny vznikne do roku 2024 moderní osvětové centrum.

2. Husův sbor (Dykova 51/1) Tajenka 8.

Autorem modlitebny s obytným domem a zvonící je významný architekt Pavel Janák (1882–1956). Budova postavená v letech 1930–1935 je navržena ve funkcionalistickém stylu, mezi jehož typické znaky patří ploché střechy, hladká průčelí a čisté linie. Kultivovanou střídmostí se stavba vyznačuje i v interiérech.

Jak se dočtete na pamětní desce na severní stěně stavby, Husův sbor hrál významnou roli během Pražského povstání, kdy odsud 7. – 9. května 1945 vysílal Československý rozhlas. Ten se sem přesunul po zasažení budovy rozhlasu na Vinohradské třídě, protože Husův sbor disponoval kvalitním technickým zázemím využívaným pro přenos koncertů varhanní hudby.

Kromě upomínek na Pražské povstání najdeme u jednoho z vchodů do Husova sboru také pamětní kámen spojený s Mistrem Janem Husem.

3. Turkova vila (Dykova 959/2) Tajenka 13.

Jedná se o vilu, kterou pro sebe a svou rodinu postavil vrchní městský inženýr a budovatel Královských Vinohrad Antonín Turek (1861–1916). Je též autorem novorenesančního Národního domu, vinohradské vodárenské věže, tržnice, novogotické evangelické modlitebny (Korunní 60) a většiny vinohradských škol.

Pokud se otočíme zády ke vchodu do vily, otevře se nám pohled na vodárenskou věž, stejně jako se otevíral jejímu autorovi, když tu bydlel. Od vily je přes park vidět ještě jedna z Turkových staveb – základní škola, která nese název ulice, v níž se nachází.

4. Vila Františka Pokorného (Dykova 960/4) Tajenka 6.

V Dykově 2 a Dykově 4 byly původně téměř totožné vily od Antonína Turka – kdo by to dnes řekl? Autorem současné podoby Pokorného vily je Ladislav Machoň (1888–1973), který ji přestavěl v roce 1928 pro člena správní rady Maršnerovy čokoládovny Františka Pokorného. Vila je pokryta terakotovými deskami připomínajícími tabulku čokolády. Součástí přestavby byl i obvodový plot a zahrada s kašnou.

V interiéru jsou štukové stropy a stěny obložené dřevem a kamenem. Jeden ze salonů je vyzdoben arabsko-maurskými motivy a na stropě je vymalováno souhvězdí Orion. Majitel vily byl přesvědčen, že souhvězdí má magickou sílu, a tak se hlavní hvězda souhvězdí Orion dostala i do loga Maršnerovy čokoládovny, která se následně přejmenovala na Orion. Některé z dekorativních prvků jsou považovány za zednářské.

5. Dryákova vila (Dykova 1039/6) Tajenka 10.

Významný český projektant Alois Dryák (1872–1932) postavil tuto vilu v letech 1898–1900 ve stylu romantického dekorativismu s prvky nastupující secese. Vila je do ulice třípodlažní, ze zahrady čtyřpodlažní. Jedná se o hranolovou stavbu s rizalitou, otevřenými vícepatrovými arkýři, balkony a výraznými stupňovitými obloučkovými štíty. Fasáda je zdobená malbou a štuky v secesní stylizaci. Zahradu vymezuje piliřový zděný plot s poli z prutů zdobených rosetami. Branka je z tepaného plechu s dekorativními pruty. Zahrada pod vilou je terasovitě upravena.

Mezi další Dryákovy stavby patří někdejší Odborový dům s pozdně kubistickým portálem v ulici Na Perštýně (dnes policejní ředitelství), Radiopalác, palác Orbis na Vinohradské ulici ve stylu tehdy oblíbeného dekorativismu a dům Tabákové režie ve Slezské ulici. Dále je autorem průčelí útlého hotelu Meran na Václavském náměstí a Langhansova domu s fotoateliérem ve Vodičkově ulici – obě průčelí jsou ve stylu rostlinné secese.

6. Objekt u domu Dykova 1156/19 Tajenka 5

Před vznikem veřejných vodovodů (ty první pražské se datují do poloviny 14. století a zásobovaly Nové Město) nebyl přístup k vodě ve městech často nijak snadný. Hlavním zdrojem vody bývaly místní studně, prameny či jímky na povrchovou či dešťovou vodu a také neblízkší vodní toky, ke kterým však člověk musel někdy vážit i kus cesty, a navíc nebývaly zrovna nejčistší.

Poté, co se Vinohrady v 90. letech 19. století napojily na systém veřejných vodovodů, začal význam místních studen upadat a většina z nich postupně přestala být udržována a nakonec zanikla. Objekt v Dykově ulici je proto vzácnou výjimkou a připomínkou dob minulých.

7. Dům Dykova 1084/14 Tajenka 1.

Prvorepubliková vila v Dykově 14 má krušnou historii. Za 2. světové války byla židovskému majiteli odebrána a obsadilo ji gestapo, pak protektorátní ministerstvo obrany, a nakonec Rudá armáda. V roce 1956 budovu získala armádní redakce Československého rozhlasu, ale nahrávaly se zde i pohádky Hajaja či rozhlasové hry. Za okupace v srpnu 1968 odtud vysílalo poslední svobodné studio rozhlasu a od roku 1998 zde působilo Rádio Svobodná Evropa, později Český rozhlas 6.

Vila je také „rodištěm“ velkého českého génia Járy Cimrmana. Ten se totiž 16. září 1966 poprvé objevil – jako řidič parního válce a sochař – v rozhlasové hře pořadu Nealkoholická vinárna U Pavouka, který připravovali Zdeněk Svěrák a Jiří Šebánek. Úspěch programu byl tak velký, že brzy následoval nápad uvést tento styl humoru na divadelní jeviště. 29. října 1966 zde proběhla zakládající schůze Divadla Járy Cimrmana, už i za účasti dalších známých cimrmanologů Ladislava Smoljaka a Miloně Čepelky.

8. Dům Dykova 1118/23 Tajenka 12.

Když projdeme brankou k tomuto pozdně historizujícímu domu s prvky secese, nad vstupem spatříme pamětní desku z neleštěné žuly připomínající Viktora Dyka, který zde dlouho žil. Autorem desky z roku 1932 je Ladislav Šaloun.

Viktor Dyk nebyl jen spisovatelem, ale také politikem se silným národním cítěním. Za 1. světové války byl členem domácího odboje a kvůli psaní článků proti monarchii dokonce skončil ve vězení za vlastizrady. Po válce byl několikrát za národní demokracii zvolen do senátu.

14. května 1931 Viktor Dyk zemřel, když ho na dovolené ranila mrtvice při plavání v Jaderském moři. Jeho rakev byla vystavena v Pantheonu Národního muzea a poté byl pohřben na Olšanských hřbitovech v rodinné hrobce.

9. Usedlost Feslová (Dykova 50/20)

Na tomto pozemku se už od konce 14. století nacházela vinice, později zde vznikla usedlost známá podle svých majitelů nejprve jako Mičánka, později jako Feslová. Jedná se o jednu z nejstarších vinohradských usedlostí. V 70. letech 19. století byla usedlost přestavěna na novorenesanční vilu.

V roce 1884 zde vinohradská obec zřídila okresní vychovatelnu arcivévodkyně Alžběty pro chudou a opuštěnou mládež. V letech 1923–28 byla vila přestavěna na azylový Domov Charlotty Masarykové podle projektu první české architektky Milady Petříkové-Pavlíkové. Útulek sloužil pro matky s dětmi, ženy zde kromě jídla a střechy nad hlavou mohly také získat práci a kulturní vyžití na čajových večírcích s hosty.

Za 2. světové války zde gestapo zřídilo tajný útulek pro vězněné těhotné ženy. Těm byly děti hned po narození odebírány a předávány na převýchovu, nebo zabíjeny, matky byly po porodu převáženy do koncentračních táborů. Dnes budova slouží jako domov mládeže.

10. Mozaika v Chorvatské ulici

Mozaika je výtvarná technika plošné dekorace z malých barevných kostiček kamene, skla či keramiky. Podlahy i stěny domů zdobily mozaiky už od dob starověkého orientu a antiky. Svě využití nachází tato technika dodnes, jak dokazuje i mozaika od skupiny Free Mozaik, která oživuje Chorvatskou ulici od roku 2015.

Když zvedneme zrak nad mozaiku, uvidíme vysokou betonovou zeď. Na vyvýšenou plošinu, kterou zeď drží, byl po Všeobecné zemské výstavě roku 1891 přestěhován jeden dřevěný výstavní pavilon. U něj fungovala také velká zahradní restaurace s výhledem do okolí. Mezi lety 1921–1933 v pavilonu měla ateliéry známá česká filmová společnost A-B (dnešní Barrandov Studio).

11. Vila F.A. Libry (Hradešínská 1823/32) Tajenka 2.

V letech 1921–1924 vznikla v oblasti ulic Hradešínská a Na Šafrance obytná kolonie zvaná Svoboda, kterou navrhl architekt František Albert Libra (1891–1958). Postavil si zde i svou vlastní vilu, která mu sloužila také jako ateliér. V 50. letech byla Librova vila stejně jako její sousedky přestavěna na činžovní vilu, rodina zde však mohla zůstat a bydlela v jednom z bytů v upraveném podkroví.

Kolonie Svoboda byla prestižní adresa. Kromě architekta Libry zde žilo i mnoho dalších významných osobností, např. violoncellista Miloš Sádlo, starosta Vršovic Jan Štípek, ze současných osobností můžeme jmenovat architektku Alenu Šrámkovou, jejíž ateliér sídlí v ulici Na Šafrance 1821/25.

12. Kolonie Svoboda Tajenka 7.

F. A. Libra vyprojektoval nejen urbanistickou podobu kolonie Svoboda, ale vytvořil i návrhy jednotlivých typů vil a dvojvil, které zde byly postaveny – všechny jsou v jednotném slohu s podobnými architektonickými prvky v tehdy oblíbeném stylu obloučkového dekorativismu (také obloučkový kubismus či rondokubismus).

Ten pomocí prostých geometrických tvarů rytmizuje a zvýrazňuje okna, dveře, římsy či štíty domů, jak si můžete povšimnout, když budete kolonií procházet.

Aby vily v kolonii Svoboda působily pestřejším dojmem, jejich fasády používají různá barevná schémata. Hojně používané byly (a dodnes jsou, ač většina fasád již barevně neodpovídá původním návrhům) zemité barvy, často doplňované okrovou či světle modrou.

13. Šalounova vila (Slovenská 1566/2) Tajenka 11.

Ladislav Šaloun (1870–1946) byl jedním z předních českých sochařů přelomu 19. a 20. století – podílel se např. na výzdobě Obecního domu, navrhl pomník Mistra Jana Husa na Staroměstském náměstí či Františka Palackého na Palackého náměstí.

Právě zakázka na Husův pomník přiměla Šalouna k stavbě prostorného ateliéru, kde na realizaci pomníku mohl pracovat. Secesní ateliér se symbolistními prvky si Šaloun sám navrhl a postaven byl v letech 1908–11. Obytná část byla dostavěna roku 1934 podle návrhu Josefa Černého.

U Šalounů se scházelo mnoho významných českých umělců – jmenujme například architektky Gočára a Bašánka, operní pěvkyni Destinnovou, houslistu Kubelíka, malíře Muchu či literáty Jiráska, Machara, Vrchlického, Váchala a Březinu.

14. Mozaika u Šalounovy vily Tajenka 9.

Vedle Šalounovy vily se na sloupku nachází další dílo skupiny Free Mozaik, s níž jsme se setkali už v Chorvatské ulici. Tento drobný prvek ukazuje, že i maličkost dokáže veřejný prostor oživit a ozvláštnit.

15. Sady Bratří Čapků Tajenka 16.

Od roku 2016 je tato část dřívějších Bezručových sadů pojmenována po Josefu a Karlovi Čapkovi. Tito dva slavní umělci žili a tvořili zde na Vinohradech. Dodnes ve dvojvile bratří Čapků (Bratří Čapků 1854/30) žijí potomci Josefa. Na působení bratří Čapků v Divadle na Vinohradech upomíná pomník bratří Čapků na náměstí Míru.

16. Kino Pilotů Tajenka 3.

Nejstarší kina u nás byly „kočovní kinematografy“, které promítaly snímky například v restauracích. První pražské biografy se stálou adresou se začaly objevovat v 2. polovině 90. let 19. století, kdy také vznikaly první snímky české produkce. Nejstarší české filmové záběry pořídil Jan Kříženecký, který roku 1898 předvedl tři krátké dokumentární snímky. Jeden z nich se jmenoval *Purkyňovo náměstí na Královských Vinohradech* a zobrazoval ruch na dnešním náměstí Míru.

Zlatá éra pražských kin nastala ve 20. a 30. letech 20. století. Z té doby pochází i Kino Pilotů, ačkoli jeho předchůdce, Kino Zahrádka, fungoval zde ve vnitrobloku už od roku 1908. Kino nese název podle svého provozovatele, Svazu československých pilotů, a promítalo se zde do poloviny 90. let. Znovu bylo kino zprovozněno roku 2016.

Činžovní dům z poloviny 30. let, ve kterém kino sídlí, je v duchu nastupujícího funkcionalismu nezdobený, fasádu pouze rytmizují mírně vystupující rizality. Jediným střídmým zpestřením jinak zcela čisté fasády je kachličkové obložení parteru budovy.

17. Gröbova vila Tajenka 15.

Havlíčkovým sadům dodnes většina návštěvníků neřekne jinak než Grébovka. Tento název odkazuje na Moritze Gröbeho (1828–1891), německého podnikatele, který v Čechách zbohatl na stavbě dráhy Praha–Budějovice a vinohradského železničního tunelu. Zeminu vytěženou při stavbě tunelu nechal vyvážet na jižní svah nad údolím Botiče, který si vybral jako místo pro svou vilu se zahradou.

Stavba probíhala v letech 1870–74 podle návrhu architekta Antonína Barvitia (1823–1901), který pracoval v úzké spolupráci se samotným Gröbem. Výsledkem je elegantní novorenesanční stavba, která spolu s pečlivě komponovanou terasovitou zahradou navozuje dojem slunné Itálie. O sochařskou výzdobu se postarali Bedřich Schnirch a Josef Vorlíček, interiéry navrhoval Josef Schulz.

Součástí zahrady je i altán nad vinicemi ve svahu, pavilon sloužící původně jako herna a lukostřelecká hala a dvě budovy na místě starších usedlostí – Horní a Dolní Landhauska. Na konci 20. let 20. století, kdy už Grébovka patřila městu, vznikla poblíž Horní Landhausky zoologická zahrada zvaná Vivárium.

Při bombardování Prahy 14. února 1945 byla vila i Vivárium značně poškozeny. Přeživší zvířata byla převezena do pražské zoo. Vila prošla rekonstrukcí v roce 1953 a poté 2007, kdy byla obnovena i chátrající zahrada a další objekty v ní.

18. Grotta (umělá jeskyně) Tajenka 4.

Výraz grotta (italsky jeskyně) se v architektuře používá pro umělé jeskyně stavěné v zahradách a parcích od dob renesance. Bývají bohatě zdobeny a doprovázeny kašnou či plastikou s fontánou. Nejznámější grottou v Praze je ta ve Valdštejnské zahradě, u níž můžete strávit spoustu času hledáním ještěrek, žabek a dalších zvířátek, které grottu zdobí.

Grotta v zahradě Gröbovy vily je poměrně složitým komplexem skalek a jeskyň, navržených architektem Barvitiem. Stavba začala roku 1871, základ grotty tvoří cihly omítnuté tak, aby vše působilo přírodním dojmem.

V meziválečné době byla v grottě zřízena restaurace, hrála zde živá hudba, dokonce se zde i tančilo. V 50. letech byl provoz restaurace ukončen a grotta postupně chátrala až do roku 2010, kdy započala celková rekonstrukce objektu.

Před grottou se nachází kašna se sochou Neptuna, antického boha moří, od sochaře Bohuslava Schnircha (1845–1901), autora návrhu bronzových Trig na Národním divadle.

Použitá literatura:

BAŠEOVÁ, Olga, NEUBERT, Ladislav a VILÍMKOVÁ, Milada, ed. Pražské zahrady. 1. vyd. Praha: Panorama, 1991. 247 s. ISBN 80-7038-109-4.

BEČKOVÁ, Kateřina. Zmizelá Praha. Dodatky II., Historická předměstí a okraje města - pravý břeh Vltavy. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2003. 127 s. ISBN 80-7185-622-3.

BERAN, Lukáš, ed. a VALCHÁŘOVÁ, Vladislava, ed. Pražský industriál: technické stavby a průmyslová architektura Prahy: průvodce. Praha: Výzkumné centrum průmyslového dědictví ČVUT v Praze, 2005. 287 s. ISBN 80-239-6198-5.

DAVID, Petr a SOUKUP, Vladimír. 1111 památek a zajímavostí Prahy. 1. vyd. Praha: Kartografie, 2001. 350, 39 s. ISBN 80-7011-612-9.

FREE MOZAIK: Web Free Mozaik [online]. Dostupné z: <http://freemozaik.com/>

HRUBEŠ, Josef a HRUBEŠOVÁ, Eva. Grébovka: zelená perla Královských Vinohrad. Vyd. 1. Praha: Milpo media, 2005. 95 s. ISBN 80-903481-6-5.

LANGER, František. Pražské legendy. Vyd. 7. Praha: Knižní klub, 2007. 90 s. ISBN 978-80-242-1795-6.

PADEVĚT, Jiří. Průvodce protektorátní Prahou: místa – události – lidé. Vyd. 1. Praha: Academia, 2013. 804 stran. ISBN 978-80-200-2256-1.

POLÁK, Milan, SLAVÍKOVÁ, Jitka a BRONCOVÁ, Dagmar, ed. Město Královské Vinohrady. Vyd. 1. Praha: Milpo media, 2009. 159 s. Knihy o Praze; sv. 48. ISBN 978-80-87040-16-4.

RYSKA, Petr. Praha neznámá IV: procházky po netradičních místech a zákoutích. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2019. 232 stran. ISBN 978-80-271-2087-1.

VEVERKA, Přemysl et al. Slavné pražské vily. 3., rozš. a přeprac. vyd. v jazyce českém. Praha: Foibos, 2007. 238 s. Slavné vily. ISBN 978-80-87073-01-8.

VÝRUT, Karel. Čtení o Praze 10. Vyd. 1. Praha: Zdeněk Urban, 1998. 83 s. ISBN 80-238-2837-1.

ŽIŽKOVÁ, Barbora. Sociální aspekty v architektonickém díle Milady Petříkové-Pavlíkové. Praha, 2012. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav pro dějiny umění.